

Pető Tünde

A Sátorhegy alatt

„Én Monokon születtem...” így kezd Kossuth Lajos életéről beszélni. Engem életem legelső emlékezete Újhelyhez csatol, a szülőföldhöz ragaszkodás édességével. Újhely volt gyermekkorom bölcsője. És ami a madárfióknak első bizonytalan szárnypróbálgatásaikor az anyai fészek, nekem ez Újhely... S büszke vagyok arra, hogy magamat újhelyi magyar embernek nevezhetem. Sátoraljaújhelyen születtem, kezdhethem és ugyanúgy folytathatnám, ahogyan Kossuth, ami a „szülőföldhöz való ragaszkodás édességét” illeti. Különös nyugalom és béke tölt el Újhely utcáit koptatva. Sátoraljaújhelyként egészen különleges viszony fűzi az embert a romlás-hoz és a hiányérzethez. Az elmúlást a régi, nagyszerű, monarchiabeli város fokozatos pusztulásához köti, a hiányérzetet pedig azokhoz, akiknek csak a nyomát látja, de élő emberekkel, akik képviselnék azt a kultúrát, amelynek nyomait felleli, már nem találkozhat. Ez természetesen csak azokra vonatkozik, akik nyitott szemmel járnak a világban. Aki Újhelyben születik, annak jó esélye van arra, hogy ezt tegye, mert a város csodálatos fekvése és közelsége a természethez fogékonyra teszi arra, hogy ne csak nézzen, de lásson is valamit a világból, amely körülveszi.

Sátoraljaújhely megyeszékhely volt, Zemplén vármegye székhelye, sok szép épülettel, jómódú polgársággal, amely bizonyos dolgokban, roppant toleranciát, megengedést és megértést tanúsított. Többször voltam tanúja annak a sztoikus nyugalomnak, amellyel városom tiszteltreméltó polgárai adott esetben az íratlan szabályok megsértését viselték rezzenéstelen arccal, amennyiben az „elkövető” egyébként hasznos tagja volt a közösségnek. Nem volt könnyű őket megbotránkoztatni, vagy kihozni a béketűrésből. Kimondottan kedvelték azokat, akik némi iróniával tekintettek önmagukra és a világra. A természet úgy öleli ezt a várost, gyengéden, szeretettel, hogy az újhelyi polgárok számára a természetjárás magától értetődő dolog volt, nem kellett hozzá szövetségbe sem tömörülni. A diákok délután rendszeresen találkoztak és együtt felmásztak a Magas-hegyre minden ünnepélyes készülődés nélkül. A csúcson a kilátó gyermekkoromban még csak egy régi, rozoga fatákolmány volt, de már akkor is létezett a sí ház. Sízni jártunk tehát és nemcsak télen, mert a találékony Homonnay Nándi bácsink megtanította az aprónépet még ősszel túleleven siklani a fekete-fenyvesben.

Csodaszép copfstílusú és klasszikus polgárházak állnak a városban, jellegzetes udvarral, erkélyes homlokzattal. Óriási római katolikus, tágas református, görög katolikus templom, és kápolnák tornyai törnek a magasba. A piarista rendház és templom mívesen festett falai is mutatják, hogy minden felekezet elég jómódú volt ahhoz, hogy tekintélyes templomot emelhessen magának. Sátoraljaújhelyen még a bornak, a jólét egyik meghatározó alapjának is templomot emeltek. A Bor-templom néven ismert épület a maga nemében egyedülálló. A sok nagyszerű épület azonban gyermekkoromban már majdnem mind javításra szorult, a pusztulás már régen besuhant a városba, megszerette, gyökeret vert és nem eresztette. A város nagyságának drámai végét jelentette Trianon, amely Zemplén megyét szinte teljes egészében határral zárta le székhelyétől. Az egykori gazdag patinás borkereskedő város, melyben pezsgő kulturális élet folyt, egyszeriben kisvárossá vedlett vissza. A városban nagyszámú zsidó polgárság is élt. Teitelbaum Mózes, csodarabbi sírja a égi zsidótemetőben zárandokhely, amelyet ma is fel lehet keresni. A rabbi, a városi legenda szerint meggyógyította a beteg Kossuth Lajost és nagy jövőt jósolt neki a következő szavakkal: „Olyan leszel, mint aki meg-

látta az égő csipkebokrot. A szavad kiáltani fog, a seregek Ura nagyra tesz, és hosszú életet ad neked Bábel vizei mellett”. A városnak zsinagógája is volt, amelyet gyermekkoromban bontottak le. A csodarabbi sírját övező „Régi temető” mellett egy óriási újabb keltezésű zsidótemető is áll a város határában. Ezek az emlékek mindig a hiány érzetét keltették bennem, szerettem volna azokkal az újhelyi emberekkel találkozni, akik ezeket az épületeket és sírokat emeltették, de a teljes újhelyi zsidóságot elhurcolták a világháborúban és szinte senki sem jött vissza a gázkamrákból. Csak egyetlen némit ismertem látásból, aki visszajött, egy kis boltja volt, ahol dohányárut és apró ajándékokat árult. Nagyon szigorú hírében állt, a gyerekek sokszor bosszantották. Nem a származása miatt, hanem a szigorúsága miatt, ahogyan rájuk nézett és megkérdezte, hogy „Na, mi tetszik! Mindent szokatlan, néma csend borított a régi zsidó épületek és sírok körül, a nap minden szakában. Ezt a csendet valószínűleg nem észlelhettem, mert egy pár éve olvastam az újságban, hogy az újhelyi polgárok hagyományos zsidó öltözetet öltöttek és felkeresték a csodarabbi sírját. Nehogy egyszerű maszkos felvonulásra gondoljon valaki. Aki valaha is észlelte ezt a különös csendet, tudja, hogy azt az örök hiányérzetet szerették volna újra étellel megtölteni, visszahozni élő embereket a halott épületekhez. Édesanyám már Újhelyinek számított, de valaha Kassán ért el nagy sikereket. Híres építészek akadnak az R-ek között, kassai vállalkozásuk, melynek egyik legszebb emléke a kassai színház épülete, jólétet teremtett a családnak. Az osztrák-magyar Monarchia bukása azonban végüket jelentette, cégüket felszámolva Trianon után pakoltak és mindenüket pénzzé téve Svájcban és az USA-ban telepedtek le. Nem volt nagyszámú család ez és tekintve, hogy sok katolikus egyházi került ki közülük, ha minden fiúági-leányági leszármazottat számba veszem, ma sem érik el a háromszáz főt. Az optimistábbja Trianon után Magyarországra költözött. Nagyapám a Don-kanyarban halt meg a II. világháborúban. Ezzel elszakadt, az akkor két éves édesanyám köteléke a nagyhírű, ám roppant csekély létszámú familiától, akiknek utódai ekkor már új hazájukban éltek. Nagyon távoli rokonságról mégis tudok, bár soha nem találkoztam velük. Élt közöttük egy erdészmérnök, akinek tíz gyermeke született, így neki köszönhetően néhányan mégis tovább viszik a családnevet Magyarországon, amelyhez, ha a hagyományokhoz hívek, jó eséllyel fiúágon valamelyik Habsburg uralkodó nevét illeszthetik. Nagyapámat Ferdinándnak hívták, és távoli rokonságom egyik tagja az ékes Lipót névre hallgat. Mivel mindig szimpatizáltam a magyar függetlenségi törekvésekkel, óriási sokkot okozott, mikor rájöttem, hogy édesanyám ősei, nemhogy császárhűek, de hangsúlyozottan császárhűek voltak. A család első jelentékeny tagja a családi prosperitást arra a birtokra alapozta, amelyet a bécsi kancellárián eltöltött rendíthetetlen szolgálataiért valamelyik Lipóttól, vagy Rudolftól kapott. Talán kicsit javít a képen, ha hozzáteszem, hogy a család egy másik tagja dokumentálhatóan szimpatizált az 1848-as forradalommal, mert az atyát a forradalom bukása után Iglón börtönbe zárták egy évre, ahol majdnem megbolondult. Krivácsynak, a híres honvéd tüzérezredesnek édesanyja is R- leány volt, ennyit tudok felhozni mentségükre, Ezenfelül azonban a rebelliségnek évszázadokra visszamenően még csak halovány szikráját sem lehet felmutatni, amit én sajnálok a legjobban, mert egyébként úgy érzem, hogy nekem, - kivételesen, egy R-hez képest teljesen méltatlanul - lenne rá hajlamom.

(Folytatása következik lapszámunkban)